

Alicja Osowska-Kowalska

Sprawozdanie z konferencji naukowej
„Odszkodowanie za niemożność
korzystania z pojazdu uszkodzonego
w wypadku komunikacyjnym” Toruń,
19 maja 2011 roku

Katedra Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego oraz Zakład Prawa Ubezpieczeniowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wspólnie z TNOiK „Dom Organizatora” zorganizowali konferencję naukową dotyczącą odszkodowania za niemożność korzystania z pojazdu uszkodzonego w wypadku komunikacyjnym. Partnerem konferencji została Polska Izba Ubezpieczeń, patronat naukowy zaś objął Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMK prof. dr hab. Andrzej Sokala, a patronat medialny redakcja „Wiadomości Ubezpieczeniowych”.

Poruszana tematyka spotkała się z dużym zainteresowaniem środowiska ubezpieczeniowego, naukowców, praktyków oraz środków przekazu. Problematyka kompensacji szkód wynikłych z wypadków komunikacyjnych, w szczególności w postaci utraty możliwości korzystania z własnego pojazdu wskutek jego uszkodzenia lub zniszczenia, wywołuje wiele kontrowersji. Na tym tle prowadzone są dyskusje dotyczące uprawnienia do refundacji kosztów najmu tzw. pojazdu zastępczego. Celem wystąpień wytrawnych znawców prawa ubezpieczeniowego i odszkodowawczego z różnych ośrodków naukowych z całej Polski była próba określenia zakresu tegoż uprawnienia. Stanowisko orzecznictwa sądowego, a także

poglądy przedstawicieli doktryny są w tej kwestii dalekie od jednolitości. Co więcej, standardy obowiązujące w tym zakresie w innych państwach również nie są jednakowe, a niekiedy nawet diametralnie się różnią.

Złożoność problematyki naprawy szkód powstałych wskutek wypadków komunikacyjnych legło u podstaw zorganizowanej konferencji, uroczystie otwartej przez Dziekana Wydziału Prawa i Administracji UMK prof. dra hab. Andrzeja Sokalę. Dziekan, po powitaniu uczestników, życzył owocnych obrad. Następnie głos zabrał Kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego UMK oraz Zakładu Prawa Ubezpieczeniowego prof. dr hab. Eugeniusz Kowalewski. Podziękował on osobom szczególnie zasłużonym dla rozwoju prawa ubezpieczeń i wręczył im drobne upominki. Okazją ku temu było zbliżające się dziesięciolecie Zakładu Prawa Ubezpieczeniowego.

Pierwszy panel dyskusyjny rozpoczął prof. dr hab. M. Nesterowicz z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W swoim referacie skoncentrował się on na analizie zasad, przesłanek i granic odpowiedzialności posiadacza pojazdu mechanicznego uregulowanych przepisem art. 436 k.c. Profesor, powołując się na ustawodawstwa innych krajów europejskich, stwierdził zasadność jej obiektywnego charakteru. Za anachronizm uznał oparcie odpowiedzialności posiadacza samochodu na zasadzie winy, przy tzw. przewozie z grzeczności. Ponadto wysunął postulat *de lege ferenda* rezygnacji z odwołania się do elementu „poruszenia za pomocą sił przyrody” jako decydującego o zaostrzonej odpowiedzialności.

Referat poświęcony odszkodowaniu z tytułu najmu pojazdu zastępczego wygłosił prof. dr hab. Eugeniusz Kowalewski. Przedmiotem rozważań była kwestia, czy zwrot kosztów najmu pojazdu zastępczego przysługuje w każdej sytuacji, niezależnie od przeznaczenia pojazdu i celu, w jakim był używany przed wypadkiem, czy też wyłącznie w sytuacjach szczególnych, np. takich, w których pojazd jest poszkodowanemu bezwzględnie potrzebny do wykonywania zawodu czy prowadzenia określonej działalności gospodarczej. W swoim wystąpieniu odwoływał się do uregulowań prawnych w tym zakresie obowiązujących w innych państwach, a także do licznych orzecznictwa. Wspierając się barwnymi przykładami, pro-

fesor wykazał, że należy unikać standaryzacji w sytuacji odszkodowawczej ubezpieczonego. Każdy przypadek wymaga bowiem odrębnego, nieschematycznego rozpatrzenia. Podkreślił również, że obecnie właściwie kpi się z trójpodziału władzy, ponieważ urzędnicy, decydując o sposobie naprawienia szkody, zastępują de facto sądy.

Z kolei dr Monika Wałachowska z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu mówiła o utracie posiadania rzeczy jako szkodzie, ze szczególnym uwzględnieniem pojazdu mechanicznego. Przedstawiła ona zagadnienia dotyczące zakwalifikowania utraty możliwości korzystania z rzeczy jako uszczerbku majątkowego (konieczność korzystania z tzw. pojazdu zastępczego) lub niemajątkowego (utrata przyjemności, wygody). Zdaniem dr M. Wałachowskiej kompensowalna jest tylko strata majątkowa. W tym kontekście poruszyła kwestię zakresu obowiązku odszkodowawczego, uwzględniając m.in. przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody. Wywody poparte zostały bogatym orzecznictwem.

Doktor Katarzyna Ludwichowska z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu poddała analizie odszkodowanie za niemożność korzystania z pojazdu na tle prawnoporównawczym. Wychodząc od podstawowych atrybutów prawa własności, prelegentka skupiła się na kwestii naruszenia prawa do używania samochodu, nieutożsamianego jednak z utratą jego posiadania. Przedmiotem rozważań były zakres i wysokość odszkodowania za utratę możliwości korzystania z pojazdu uszkodzonego lub zniszczonego wskutek wypadku komunikacyjnego. Autorka wskazała na rozbieżności w doktrynie i orzecznictwie Polski i innych krajów europejskich. Podzieliła się z zebranymi swoimi spostrzeżeniami i wątpliwościami odnośnie do odszkodowania za *pure loss of use* (czystą utratę użycia) oraz *frustrated expenses* (daremnie poniesione wydatki).

Konkretne stany faktyczne, w których refundacja kosztów najmu pojazdu zastępczego nie jest adekwatna, omówił prof. dr hab. Eugeniusz Kowalewski. Celem referatu było wykazanie, że zasada pełnego odszkodowania w prawie polskim ma znaczenie jedynie postulatywne. Zdarzają się bowiem szczególne sytuacje, np. niepodleganie obowiązkowi ubezpieczenia OC, brak wymaganego ubezpieczenia OC, uszkodzenie pojazdu nietypowego, współodpowiedzialność i przyczynienie się poszkodowanego do szkody, najem

pojazdu zastępczego motywowany potrzebą stricte osobistą itp. Wówczas zwrot kosztów najmu pojazdu zastępczego wydaje się co najmniej wątpliwy. Autor skonkludował, że koncepcja „czystej utraty użycia” jak dotąd nie znalazła uznania w polskiej doktrynie i orzecznictwie.

Drugą część spotkania otworzył wykład dra Dariusza Fuchsa z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pt. „Poszkodowany w wypadku drogowym w kontekście ubezpieczenia OC sprawcy, na tle pojęcia konsumenta usługi ubezpieczeniowej”. Autor starał się wskazać pozycję prawną osoby poszkodowanej w kontekście umowy ubezpieczenia OC sprawcy wypadku drogowego. Za przedmiot analizy przyjął przede wszystkim przepis art. 22¹ k.c. Prelegent, po przedstawieniu definicji konsumenta w prawie polskim i w prawie unijnym, wywnioskował, że poszkodowany przez ubezpieczonego (sprawcę szkody) nie jest objęty ochroną konsumentką.

Orzecznictwo sądowe i poglądy A. Szpunara dotyczące pozbawienia możliwości korzystania z pojazdu mechanicznego przedstawiła dr Małgorzata Serwach z Uniwersytetu Łódzkiego. W pierwszej kolejności prelegentka, bazując na dorobku orzecznictwa Sądu Najwyższego, sformułowała tezę zasadności zwrotu przez podmiot odpowiedzialny tzw. wydatków koniecznych, potrzebnych na czasowe używanie zastępczego środka komunikacji. Stanowisko takie odnosiło się tylko do właścicieli wykorzystujących pojazdy do prowadzenia działalności gospodarczej. Podobną linię przyjęły sądy niższej instancji, przy czym – jak zauważyła dr M. Serwach – w przypadku samochodu wykorzystywanego w życiu codziennym orzecznictwo nie jest jednomyślne. Podsumowując, referentka scharakteryzowała poglądy A. Szpunara, który koszt najmu pojazdu zastępczego służącego prowadzeniu działalności gospodarczej lub zawodowej traktował w kategorii szkody majątkowej, natomiast pojazd wykorzystywanego do celów prywatnych uznawał jako szkodę niemajątkową.

Polemikę ze stanowiskiem niektórych instytucji i urzędów w kwestii uprawnień poszkodowanego w wypadku komunikacyjnym podjął mgr Michał Ziemiak z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Prelegent omówił przypadki poniesienia szkody mająt-

kowej i niemajątkowej, a także zaznaczył możliwość wystąpienia tzw. koincydencji uszczerbków. Ponadto podkreślił, że podstawą dochodzenia roszczeń przez poszkodowanego jest niezbędność najmu pojazdu. Zauważył też toczący się w nauce prawa cywilnego oraz ubezpieczeniowego spór co do istoty refundacji kosztów najmu pojazdu zastępczego. Przedmiotem uwagi M. Ziemiaka była również poruszana już kwestia statusu poszkodowanego. Podobnie jak przedmówcy, uznał on, że pomiędzy pojęciem uprawnionego do odszkodowania a konsumentem nie można stawiać znaku równości.

O usługach wynajmu pojazdu zastępczego przez pryzmat wypadków i kolizji drogowych mówił dr Piotr Majewski z Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu. Przedstawił on dane statystyczne dotyczące stanu infrastruktury drogowej, liczby zarejestrowanych pojazdów, liczby wypadków i kolizji drogowych z uwzględnieniem ich przyczyn oraz sezonowości. Na podstawie segmentacji napraw i czasu ich trwania dokonał szacunku kosztów wynajmu pojazdów zastępczych. Poruszył również ważki problem przestępczości ubezpieczeniowej. Prelegent zwrócił uwagę na aspekt ekonomiczny poruszanej problematyki. Zastosowanie proponowanej innowacji, polegającej na zapewnieniu każdemu poszkodowanemu pojazdowi zastępczego, zdaniem dra P. Majewskiego niesie za sobą trudne do oszacowania, choć niewątpliwie kolosalne koszty. Ich ciężar będą musieli ponieść wszyscy kierowcy opłacający składkę ubezpieczeniową OC.

W końcowej części konferencji prof. dr hab. Eugeniusz Kowalewski zaprosił uczestników do dyskusji. Udział w niej wzięli m.in. gen. Ryszard Siewierski, który skoncentrował się na stanie dróg publicznych, liczbie wypadków oraz na ich sprawcach. Z kolei prof. dr hab. Ewa Bagińska na przykładzie wyroku sądu w Portugalii udowodniła, że wysokość odszkodowania winna być ustalana *ad casum*. Takie podejście nie wyklucza żądania zwrotu wydatków ekskluzywnych związanych z wynajęciem pojazdu zastępczego, tym bardziej że w prawie polskim mamy do dyspozycji przepis art. 363 k.c. Inni dyskutanci podnieśli również problem zagrożenia nadmiernego rozszerzenia zakresu odpowiedzialności. Szczególnie żywa dyskusja wywiązała się na tle poddania poszkodowanego konsumentowi reżimowi ochronnemu. Doktor Rogowski – Rzecznik Ubezpieczonych – stwierdził, że poszkodowany jest konsumentem.

Spotkało się to ze zdecydowanym sprzeciwem większości uczestników konferencji, popartym twierdzeniem, że poszkodowany chroniony jest konstrukcją odpowiedzialności deliktowej, a nie kontraktowej.

Na zakończenie prowadzący konferencję prof. dr hab. Eugeniusz Kowalewski poinformował, że uczestnicy otrzymali zbiór wszystkich wystąpień w formie publikacji książkowej. Następnie, dziękując za uczestnictwo i ożywioną dyskusję, zamknął obrady.